दैत्यमेदज पु० दैत्यस्य मेदाज्जायते जन—ड । १गुग्गुलौ २पृथिव्यां स्त्री राजनि०मधुकैटभमेदजातत्वात्तस्यास्तथात्वम्

दैत्ययुग न० ६त० । दैवयुगवत् द्वादशसहस्रमितवर्षेषु शब्दार्थकल्पतरुः । दैवयुगशब्दे दृश्यम् ।

दैत्या स्त्री दितेरियम् ण्य टाप् । १सुरायां त्रिका० २सुरानामगन्धद्रव्ये अमरः । ३चण्डौषधौ मेदि० योपधत्वात् जातावपि टाप् । ३दैत्यजातिस्त्रियाम् । [मेदि० ।

दैत्यारि पु० ६त० । १विष्णौ अमरः । २देवतामात्रे च

दैत्याहोरात्र पु० ६त० । मानुषे वर्षे शब्दार्थकल्पतरुः तन्मानस्य देवमानतुल्यत्वात्तथात्वम् ।

दैत्येज्य पु० ६त० । दैत्यगुरौ शुक्राचार्ये । [भवे त्रि० ।

दैन न० दीनस्य भावः । १दीनत्वे दिने भवः अण् । २दिन-

दैनन्दिन त्रि० दिनं दिनं भवः वीप्सायां द्वित्वम् अत्यन्तसंयोगे द्वितीया ततो भवार्थे अण् अणि परे द्वितीयविभक्तेर्लुक् मध्यस्थायास्तु प्रत्ययपरत्वाभावान्न लुक् । दिने दिने भवे प्रत्यहं भवे "एष दैनन्दिनः सर्गो ब्राह्मस्त्रैलोक्यवर्तनः । तिर्य्यङ्नृपितृदेवानां सम्भवोयत्र कर्मभिः" भाग० ३।११।२७।

दैनन्दिनप्रलय पु० ६त० । ब्रह्मणः स्वमानानुसारेण प्रतिदिनावसाने सर्वसृष्टवस्तूनां क्षये प्रलयविशेषे "चतुर्दशेन्द्रावच्छिन्नं ब्रह्मणो दिनमुच्यते । तावती ब्रह्मणो रात्रिः सा च ब्राह्मी निशा नृप ! । कालरात्रिश्च सा ज्ञेया वेदेषु परिकीर्तिता । एवं सप्तकल्पजीवी मार्कण्डेयो महातपाः । ब्रह्मलोकादधः सर्वे लोका दग्धाश्च तत्र वै । उत्थितेनैव सहसा सङ्कर्षणमुखाग्निना । चन्द्रार्कब्रह्मपुत्राश्च ब्रह्मलोकं गता द्रुतम् । ब्रह्मरात्रे व्यतीते तु पुनश्च ससृजे विधिः । तस्य ब्राह्म्यां निशायाञ्च क्षुद्रप्रलयसम्भवः । एवं त्रिंशद्दिवारात्रैर्ब्रह्मणो मास एव च । वर्षं द्वादशमासैश्च ब्रह्मसम्बन्धि चैव हि । एवं परिमितावदे च गते च ब्रह्मणो नृप । दैनन्दिनस्तु प्रलयो वेदेषु परिकीर्तितः । अहोरात्रश्च स प्रोक्तो वेदविद्भिः पुरातनैः । तत्र सर्वे प्रनष्टाश्च चन्द्रार्कादिदिगीश्वराः । आदित्यावसवो रुद्रा मन्विन्द्रा मानवादयः । ऋषयो मुनयश्चैव गन्धर्वा राक्षसादयः । मार्कण्डेयो लोमशश्च पेचकश्चिरजीविनः । इन्द्रद्युम्नश्च नृपतिश्चाकूपारश्च कच्छपः । नाडीजङ्घो बकश्चैव सर्वे नष्टाश्च तत्र वै । ब्रह्मलोकादधः सर्वे लोका नागालयास्तथा । ब्रह्मलोकं ययुः सर्वे ब्रह्मलोकादधस्तथा । गते दैनन्दिने ब्रह्मा लोकांश्च ससृजे पुनः । एवं शतायुःपर्यन्तं परमायुश्च ब्रह्मणः" ब्र०वै०प्र० ।

दैनिक त्रि० दिने भवः "कालाट् ठञ्" पा० ठञ् । दिनभवे स्त्रियां ङीप् । सा च दिने क्रियमाणकर्मभृतौ शब्दमा० ।

दैर्घवरत्र पु० दीर्घवरत्रेण निर्वृत्तः कूपः अण् । दीर्घरज्ज्वाकृष्टदण्डखननेन निष्पादिते कूपे ।

दैर्घ्य न० दीर्घस्य भावः ष्यञ् । दीर्घतायाम् ।

दैन्य न० दीनस्य भावः ष्यञ् । १दीनत्वे, कार्पण्ये च । "दौर्गत्याद्यैरनौजस्यं दैन्यं मलिनतादि कृत्" सा०द० उक्ते २व्यभिचारिगुणभेदे च "दैन्यचिन्ताश्रुनिश्वासवैवर्ण्योच्छ्वसितादिकृत्" सा०द० "इन्दोर्दैन्यं त्वदनुसरणक्लिष्टकान्तेर्विभर्त्ति" मेघ० ।

दैलीपि पु० दिलीपस्यापत्यम् इञ् । दिलीपापत्ये ततः तौल्वल्या० युवप्रत्ययस्य फको न लुक् । दैलीपायनस्तदीय युवापत्ये ।

दैव त्रि० देवादागतः अण् । १भाग्ये फलोन्मुखे शुभाशुभकर्मणि "दैवाधीनं जगत्सर्वं जन्मकर्म शुभाशुभम् । संयोगाश्च वियोगाश्च न च दैवात् परं बलम् । कृष्णायत्तञ्च तद्दैवं स दैवात् परतस्ततः । भजन्ति सततं भक्ताः परमात्मानमीश्वरम् । दैवं वर्द्धयितुं शक्तुं क्षयं कर्तुं स्वलीलया । न दैवबद्धस्तद्भक्तश्चाविनाशी च निर्गुणः" इति ब्र०वै०गणे० । मनुरुवाच । "दैवे पुरुषकारे च किं ज्यायस्तद्ब्रवीहि मे । अत्र मे संशयो देव ! छेत्तुमर्हस्यशेषतः" मत्स्य उवाच "स्वमेव कर्म दैवाख्यं विद्धि देहान्तरार्जितम् । तस्मात् पौरुषमेवेह श्रेष्ठमाहुर्मनीषिणः । प्रतिकूलं तथा दैवं पौरुषेण विहन्यते । मङ्गलाचारयुक्तानां नित्यमुत्थानशीलिनाम् । येषां पूर्वकृतं कर्म सात्विकं मनुजोत्तम ! । पौरुषेण विना तेषां केषाञ्चिद्दृश्यते फलम् । कर्मणा प्राप्यते लोके राजसस्य तथा फलम् । कृच्छ्रेण कर्मणा विद्धि तामसस्य तथा फलम् । पौरुषेणाप्यते राजन् ! मार्गितव्यं फलं नरैः । दैवमेव विजानन्ति नराः पौरुषवर्जिताः । तस्माद्धि कालसंयुक्तं दैवेन सफलं भवेत् । पौरुषं दैवसम्पत्त्या काले फलति पार्थिव ! । दैवं पुरुषकारश्च कालश्च मनुजोत्तम ! । त्रयमेव मनुष्यस्य पिण्डितं स्यात् फलावहम् । कृषेर्वृष्टिसमायोगात् दृश्यन्ते फलसिद्धयः । तास्तु काले प्रदृश्यन्ते नैवाकाले कथञ्चन । तस्मात् सदैव कर्तव्यं सधर्मपौरुषं नृभिः । एवन्ते